

3. Смирнов І. Г. Сучасні особливості процесів транснаціоналізації в туризмі / І. Г. Смирнов // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети : VI Міжн.наук.-практ. конф. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 102-104.

Аннотація

Раскрыто опыт западного соседа Украины – Словацкой республики в создании и успешном функционировании регионального туристического кластера в форме консорциума “Словацкие королевские города”, объединившего четыре города северной части этой страны – Бардейов, Кежмарок, Левоча, Стара Любовня.

Annotation

Show experience of Ukraine western neighbor – the Slovak Republic in the establishment and successful operation of the regional tourism cluster in the form of consortium “Slovak Royal Cities”, which combined four northern cities of the country – Bardejov, Kezmarok, Levoca, Stara Lyubovnya.

УДК 159. 938. 343. 32-057. 874: [37. 016: 911. 12]

Федоренко Ю. Ю.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ УМІНЬ УЧНІВ У НАВЧАННІ ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ

В умовах переходу України до ринкової економіки, поява нових видів трудової діяльності, підвищення питомої ваги інтелектуальної праці диктують сучасні вимоги до розвитку молодого людині. Сьогодні, як зазначається у Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті, нагальною стала потреба у “розвитку пізнавальних умінь, навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти, самореалізації особистості та підготовки кваліфікованих кадрів, які можуть творчо працювати” [2]. Отже, виховання творчої особистості є головним завданням української школи. У зв'язку з цим перед науковцями і вчителями постало завдання оновлення змісту вітчизняної освіти та удосконалення організації шкільного навчально-виховного процесу та з географії зокрема.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі стану формування пізнавальних умінь учнів у процесі навчання фізичної географії.

Відповідно до мети визначено **основні задачі**:

1. Проаналізувати предметно-наукові, психолого-педагогічні та навчально-методичні літературні джерела з проблеми дослідження та з'ясувати стан формування пізнавальних умінь учнів основної школи у педагогічній теорії й шкільній практиці.

2. Розглянути дефініції ключових понять дослідження.

3. Визначити дидактичні умови реалізації процесу формування пізнавальних умінь учнів під час вивчення фізичної географії.

У світлі названих вимог значення у загальноосвітній школі набуває процес формування пізнавальних умінь учнів, який спрямований на усвідомлення учнями мети навчання, умови її реалізації, планування поетапних дій, вибір способу виконання певних завдань діяльності. Адже, уміння – це основа розвитку навичок. Саме тому необхідно здійснити кардинальні зміни, що будуть спрямовані на удосконалення умінь учнів вчитися. Потрібно переглянути також основні цілі навчання, а уміння мають стати засобом продуктивного навчання, а не тільки його кінцевим результатом, фундаментом творчих здібностей учнів, засобом їх самореалізації та саморозвитку [4].

Суспільство ставить перед школою завдання: сформувати творчу особистість, яка спроможна реалізувати свій природний потенціал, здатна бути успішною, конкурентоспроможною. Проблема пошуку шляхів підвищення ефективності навчання географії в наш час тісно пов'язана з виявленням тих методів, форм і засобів, які найбільше сприятимуть залученню учнів до пізнавальної діяльності у процесі навчання. Знання завжди були потрібні, проте сьогодні функція їх дещо змінилася. Як показує практика, накопичення багажу знань як сталого нерухомого матеріалу – користі від цього замало. Звичайно, слід не забувати, що уміння завжди оперує надбаними знаннями, тобто відкидати їх остаточно не варто. Але потрібно зробити так, щоб знання були дієвими, працювали на розвиток особистості. Оволодіння дидактичними вміннями навчальної діяльності і пізнавальними зокрема, допоможуть в майбутньому учням знайти своє місце у житті, досягти успіху та само реалізуватися. Отож перед сучасним учителем постає дуже важливе завдання – “навчити учнів пізнавати”, дати їм “інструмент” для формування пізнавальних умінь [8].

Від пізнавальних умінь учнів під час вивчення шкільного курсу фізичної географії залежать результати знань, їх підготовка до роботи в сучасних умовах, до творчої діяльності. Цей факт потребує реалізації методів навчання, спрямованих на підвищення пізнавальної діяльності учнів у оволодінні знаннями, розвитку їх навичок до самоосвіти та його творчого використання в нових життєвих умовах. Через активну творчу діяльність можна досягти міцного засвоєння та усвідомлення навчального

матеріалу, розвитку навичок його творчого використання. Активізація пізнавальних умінь учнів є багатоаспектним питанням. Її характерними рисами є підвищення рівня активності та самостійності учнів, незмінно зростаючі працездатність та інтерес учнів до географії. Це можливе завдяки вдосконаленню змісту запропонованого для вивчення матеріалу, подання його в зрозумілішій для учнів формі, де відображається практичне значення явищ та фактів.

Теорія та методика формування дидактичних умінь учнів розроблялися у працях філософів: В. С. Біблера, Е. К. Войшвілло та ін.; психологів: П. Я. Гальперіна, О. М. Леонтьєва, Н. Ф. Талізінної; методистів: Н. В. Василенка, Г. В. Краснолабоцької, Л. М. Тимофєєвої, А. В. Усової.

Методичні засади формування умінь знайшли розвиток у дисертаційних дослідженнях І. С. Войтовича (2006), І. В. Гончарової (2009), Г. В. Кугуєнко (2009), О. В. Резіної (2005), А. В. Усової (1970), Г. В. Ягенської (2012) та ін.

Загальнометодичні аспекти даної проблеми досліджують вітчизняні та зарубіжні вчені О. А. Блажко (2006), О. І. Бульвінська (1998), Н. Б. Грицай (2008), І. І. Кахдан (1997), М. Ю. Прокоф'єва (1997) та ін.

Проте у вітчизняній методиці географії не проводилися цілеспрямовані дослідження щодо формування в учнів основної школи пізнавальних умінь. Як бачимо тема дослідження актуальна, але розроблена недостатньо.

Значна кількість психолого-педагогічних досліджень присвячена проблемі формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності, які є складовими компонентами пізнавальної діяльності.

Теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми дослідження з метою визначення фенологічного змісту терміну "пізнавальні уміння" показав, що уміння – це важливий елемент освітньої функції навчання.

Проаналізувавши ряд концептуальних підходів до трактування терміну "уміння", зробимо деякі узагальнення:

- В. В. Давидов, Р. С. Немов розглядають уміння як категорію діяльності. У межах такого підходу уміння визначається як знання в дії, тобто застосування знань є навчально-пізнавальною діяльністю, як спосіб та якість діяльності. Увага приділяється операційному та змістовому компоненту і не розглядається особистісні характеристики учня.

- Н. О. Лошкарьова, О. М. Новиков, А. В. Усова, Д. Б. Ельконін у своїх наукових працях розглядають уміння як якість особистості, хист до ціленаправленої діяльності, заснованої на знаннях, здібність свідомо досягти поставленої мети.

- Л. Б. Ітельсон, О. В. Петровський, К. К. Платонов обґрунтовують положення, що уміння формується у діяльності і розглядається як характеристика особистості, здібність та результат дії.

- За М. Д. Ярмаченком "уміння – це самостійна свідомо дія для застосування (практичного чи теоретичного) набутих знань" [6, с. 84]. Уміння включає інтелектуальні якості, вольові, емоційні, чуттєві. Уміння – це комплекс розумових і практичних дій.

- С. У. Гончаренко розглядає уміння як "здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок" [1, с. 338].

Отже, ми розуміємо "пізнавальні уміння" як здатність людини оволодівати новими знаннями, практичними прийомами, навчатися на основі досвіду, мати змогу адаптувати набуті теоретичні знання для вирішення раптових перешкод.

Аналіз навчальних програм з географії показав, що формування умінь учнів на уроках закладене у змісті державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Уміння дуже важливі для навчальної діяльності, вони є інструментом дії й називаються в психології способами, в педагогіці – уміннями. Щоб обточити деталь, охарактеризувати за планом природну зону, посадити рослину, написати твір, розв'язати задачу, потрібно вміти оперувати уміннями. Їх прищеплюють, вони формуються й розвиваються в діяльності.

Отже, на нашу думку, ефективність формування пізнавальних умінь учнів на уроках географії можлива за умов використання нестандартних форм навчання, творчих завдань, мотивації до фізичної географії, свідомого бажання вчитися, активної самостійної діяльності учнів основної школи.

Використана література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1996. – 376 с.
2. Державна національна програма "Освіта". Україна ХХ століття. – К. : Радуга, 1994. – 61 с.
3. Конюхов Н. И. Словарь- справочник практического психолога. – Воронеж : Изд-во НПО "МОДЭК", 1996. – 224 с.
4. Кремь В. Г. Підготовка вчителів в умовах переходу загальноосвітньої школи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання // Освіта. – 2003. – 28 травня – 4 червня. – С. 2-4.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М. : Педагогика, 1975. – 304 с.
6. Педагогіка / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : "Вища школа", 1986. – 542 с.
7. Тлумачний словник української мови. – В 4 т. – Т. 4 / укладачі : В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – К. : Аконті, 1999. – 944 с.
8. Ягубов В. Психологічний зміст понять "значення", "навички" та "уміння" // Освіта. – 2003. – 28 травня – 4 червня. – С. 8-9.

Аннотация

Интенсивное развитие науки и техники требуют от личности, кроме глубоких знаний, умений самостоятельно владеть, усовершенствовать, применять приобретенные знания для решения в жизни теоретических и практических проблем. Познавательные умения – это своеобразный фундамент для самоорганизации, саморазвития личности, который определяет место человека в обществе. Именно уровень их сформированности в учащихса определяет креативные способности та расположенность к продуктивной деятельности в будущем.

Annotation

In addition to deep knowledge, skills to work independently, the intensive development of science and technology needs from person, apply the knowledge to life-deal in the theoretical and practical problems. Cognitive skills – a kind of foundation for self-organization. Self-identity that defines man's place in society. As that level of student's formation creative ability and determines the ability of productive activities in the future.

УДК 582.681.11

Царенко О. М., Настека Т. М.

ЕКОЛОГО-МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДИНИ ТАМАРИКСОВИХ (TAMARICACEAE)

Most of species have adapted to extreme conditions and can be recommended for landscaping cities.

Родина Тамарикові (Tamaricaceae) представлена у світовій флорі понад 60 видами рослин, які поширені у Європі, Азії, Північно-Східній та Південній Африці, а також як інвазійні та натуралізовані в Америці та Австралії. Найбільш характерні тамарикові для Середземноморської та Ірано-Туранської флористичних областей [1, 4]. До складу родини належить два роди – мирікарія (Myricaria) та тамарикс (Tamarix L.). На території України зростає 3 види мирікарій та 4 види тамариксів, ще 9 інтродукованих видів вирощують у ботанічних садах країни.

Наша увага до вивчення еколого-морфологічних особливостей представників родини тамарикових обумовлена підготовкою матеріалів до чергового тому "Екофлора України", у якому, крім цієї родини, науковцями Інституту ботаніки імені М.Г.Холодного НАН України будуть також представлені напрацювання з багатьох інших родин.

Види роду Myricaria зростають від передгірських рівнин до високогір'я (окремі з них – до 4500–5000 м н.р.м.), у долинах гірських річок, на кам'янисто-щебневих та піскових наносах, які нерідко заливаються, проте не засолені [1]. Вони достатньо часто домінують у рослинних угрупованнях і відіграють надзвичайно важливу роль у функціонуванні та розвитку екосистем – від екстремальних до стабільних [2]. Види іншого роду – тамарикси – приурочені, переважно, до сухих частин річкових долин, зростають на древніх терасах річкових долин, у сухих руслах та тугайних лісах, на берегах річок та морських узбережж, у пустелях, напівпустелях та степах.

Різноманітні умови місцезростання представників родини у межах широкого ареалу призвели до формування різних типів життєвих форм – від сланких кущиків на високогір'ї до напівкущів, кущів та дерев. За наших умов, мирікарії – це кущі або напівкущі, а тамарикси – кущі або невисокі дерева 3-10 м. Проте, подорожуючи територією Ізраїлю ми відзначали дерева до 20 м заввишки та діаметром понад півметра, віком у 1-2 тис років.

Рослини, що належать до цієї родини мають розгалуджені стебла, з великою кількістю гілок, інколи утворюють дуже довгі водозапасні столони. Кора молодих гілок чорна, темно червона, помаранчево-червона, темно-пурпурова, бурувато-каштанова, коричнева або інших кольорів. Це однодомні рослини з простими черговими, сидячими або коротко черешковими, дрібними шилоподібними, ерикоїдними чи лускоподібними листками, що не мають прилистків. Квітки дуже дрібні, з білими, рожевими, ліловими пелюстками, зібрані у верхівкові або бічні волоті або колоси. Багатоквіткові суцвіття з квіток, що нагадують бісеринки, надають представникам обох родів особливої декоративності, недарма одна з російських назв тамариксів "биссерник". Приквітки яйцеподібні, ланцетні, лінійні, шилоподібні, тупі або гострі або з хрящуватими гострими кінцями, часто загнутими донизу. Плід – багатонасінна локуліцідна коробочка, 3-5-гранно видовжено-пірамідальної або грушоподібної форми, з розширеною основою та витягнутою верхівковою частиною, що розкривається 3 стулками. Насінини дрібні, до декількох мм, видовжено-овальної, циліндричної або дещо неправильної форми, голі й лише на верхівці з вістючком, який від основи (тамарикс) або у верхній половині (мирікарія) вкритий довгими білуватими гігроскопічними волосками, зібраними у чубчик. Ми досліджували будову цих волосків на сканувальному мікроскопі. При збільшенні у 200-300 разів було встановлено, що волоски одноклітинні (всупереч існуючим літературним відомостям про їхню багатоклітинність), мають біля основи гофреподібні потовщення, що дає змогу легко згинатися волоскам у різні боки та переноситися вітром. Коренева система стрижнева з добре розвинутими бічними коренями.